

venými a zdánlivě mrtvými, jednak na ustanovení o odměnách za z-u ž-a.

Ke skupině prvé lze počítati na př. císařský patent z 1. července 1769, otištěný ve sv. 5, roč. 1769 č. 1120 Sbírký zákonů Marie Terezie, jímž se vydává poučení o tom, jak zachovati při životě lidi utopené, oběšené nebo udušené, dekret dvorské kanceláře, otištěný ve sv. 49, roč. 1821, č. 177 Sbírký zákonů politických o nakládání s osobami vytaženými z vody, dále dekret dvorské kanceláře, otištěný ve sv. 64, roč. 1836, č. 98 Sbírký zákonů politických, obsahující poučení pro nelékaře k oživení a záchraně osob zdánlivě mrtvých a otrávených (viz též výnos min. vnitra z 31. 3. 1858 č. 3617) a j.

Předpisy o odměně za z-u ž-a jsou již v citovaném patentu z doby Marie Terezie, dále v normách z doby josefínské a z let dvacátých minulého století. Souborně pak byly tyto předpisy shrnuty v dekretu dvorské kanceláře z 9. března 1827 (sv. 55, roč. 1829, č. 31 Sbírký zákonů politických) a pozměněny dekretem dvorské kanceláře z 11. června 1833 (sv. 61, roč. 1835, č. 100 Sbírký zákonů politických), později pak byly republikovány v min. nař. z 12. září 1854, č. 234 ř. z. (pro velkovévodství krakovské).

Podle těchto norem se stanoví za záchranu člověka před utopením nebo při požáru odměna 25 zlatých konv. m. ze státní pokladny. Tatáž odměna patří při záchraně před udušením, ať k němu mělo dojít z jakékoli příčiny. Podmínkou však je, že skutečné nebezpečí smrti hrozilo nejen zachráněnému, nýbrž i zachránci, což musí býti nepochybně prokázáno. Bylo-li zachráněno více osob, pak se odměna násobí podle počtu záchranných zákroků a případně zachránci nebo se rozdělí mezi více zachránců.

Kdo si činí nárok na odměnu za z-u ž-a, musí jej uplatnit do 4 týdnů počítajíc ode dne záchranného činu u politického úřadu I. stolice. Jinak nárok propadá.

Jaroslav Pošváb.

Zajatci váleční.

Úsilí o zlidštění války se projevuje v mezinárodních smlouvách, zejména ve smlouvách (konvencích), které byly výsledkem dvou tak zvaných haagských konferencí mírových: 1899 a 1907.

Podstatným obsahem ustanovení mezinárodního práva, směřujících k zlidštění války, jsou předpisy o ochraně pokojného

civilního obyvatelstva a předpisy o ochraně zajatců.

V ochraně civilního obyvatelstva neučinilo mezinárodní právo po první světové válce významnějšího pokroku. Za druhé světové války platily tudíž staré předpisy, zejména IV. haagské konvence z r. 1907. Tyto předpisy neposkytly civilnímu obyvatelstvu žádné ochrany. Jednak je nová technika války, zejména letecké útoky, učinily prakticky skoro bezcennými, jednak je nacisté vědomě porušovali.

V ochraně z-ů byl učiněn jistý pokrok. 47 států uzavřelo dne 27. července 1929 mezinárodní smlouvu v Ženevě (ženevská konvence) o ochraně z-ů. Předpisy této smlouvy nenahradily starší normy práva mezinárodního o ochraně z-ů. Pro státy, které tuto smlouvu z 27. července 1929 podepsaly, a které podepsaly zmíněné starší mezinárodní dohody haagské (1899 a 1907), nová smlouva doplňovala starší předpisy. To se projevilo na př. v norimberském procesu. Obžalovaní byli souzeni a odsouzeni pro zločiny spáchané na z-ích porušením jak ženevské (1929), tak haagské (1907) konvence. Byly však státy, které nepodepsaly ani haagské konvence, zejména konvenci z r. 1907, ani ženevskou konvenci z r. 1929. Pro ty platilo obecné, zvykové právo mezinárodní, jehož byly haagské konvence vlastně jen kodifikací.

Protože i autoři haagských konvencí tušili, že technika války může předstihnout právo a že se může vedení války zvrhnout také následkem nějakých zločinných válečných cílů nebo „teorií“, opatřili IV. haagskou konvencí z r. 1907 předmluvou, ve které se ustanovuje, že v případech, které konvencí výslovně upraveny nebyly, obyvatelstvo a válčící strany (míní se branné jejich síly, tedy i z-ci) jsou pod ochranou a vládou zásad mezinárodního práva, jež plynou z obyčejů ustálených mezi civilisovanými národy, ze zákonů humanity a z příkazů veřejného svědomí.

Smysl a účel předpisů práva mezinárodního o ochraně z-ců byl dobře vystižen dokumentem, který v Norimberku před Mezinárodním vojenským tribunálem citoval dne 13. února 1946 náměstek sovětského hlavního žalobce plukovník Pokrovský: „Výhradním cílem válečného plánu jest zabránit další účasti (t. j. na válce) v-ch z-ů. Stát může učinit vše, aby v-é z-ce podržel ve své moci, ale nic víc. V-ní z-ci mohou být zaměstnání nikoliv namáhavou prací odpovídající jejich společenskému postavení.

V žádném případě nesmí toto zaměstnání být škodlivé jejich zdraví a nesmí být povahy ponižující. Nesmí také přímo přispívat k válečným operacím proti vlasti z-ů. V-ní z-ci ztratili svoji svobodu, ale podržují svoje práva. Jinými slovy vojenská vazba není na straně moci, která je zajala, činem milosti, ale právem odzbrojené osoby.“ (Přeloženo z anglického textu protokolu norimberského soudu, vydaného v Londýně 1946 a 1947 státním nakladatelstvím.) Tímto dokumentem byla instrukce německého generálního štábu z r. 1902, který ji pak sám v první a zvláště druhé světové válce bezohledně porušoval.

Podstatný obsah předpisů mezinárodního práva o ochraně z-ců platných i za druhé světové války byl tím vystižen. Dají se stručně shrnout takto: v-ný z-c má právo na lidské zacházení. Represálie proti z-ům jsou zakázány. Musí být respektován nejen jejich život a chráněno jejich zdraví, nýbrž také jejich osobnost, zejména jejich čest, u žen pak ještě zvláště jejich ženskost, jak píše Hobza ve svém Přehledu mezinárodního práva válečného (1946).

Musí býti drženi v táborech, které jim zajišťují bezpečnost, jejich potřeby osobní (stravu, ošacení atd.) opatřuje stát, který je drží, podle zásad platných pro jeho vlastní vojsko. Důstojníci mají právo na svůj plat. Potřeby náboženské, vzdělávací a sportovní musí být opatřeny.

Z-i mohou být zaměstnáni, ale důstojníci jen na svou žádost, ostatní jen při pracích, které nejsou škodlivé jejich zdraví, a které nejsou v přímé souvislosti s válečnými operacemi. Práce musí býti placeny. Z-i mají právo přijímat a odesílat poštu. Nad dodržováním těchto předpisů bdí jednak důvěrníci z-ů jimi volení, kteří si mohou stěžovat k nadřízeným vojenským úřadům, jednak t. zv. ochranné mocnosti, t. j. neutrální státy, které za války přejaly tuto funkci. Ochrannou mocností prvního řádu bylo za první i druhé světové války Švýcarsko. Důvěrníci z-ů mají právo se obracet na zástupce ochranné mocnosti. Také vlády válčících států mohou žádat ochrannou mocnost o vyšetření nebo zakročení.

Stát, který z-e drží, má právo je disciplinárně i soudně trestat. Zásadně zase stejně jako vlastní vojáky. Některé tresty, jako bití, jsou zakázány výslovně. Zvláštní předpis platí pro z-e, kteří se pokusili o útěk: může být potrestán jen disciplinárně. Maximální výměra trestu je stanovena. Evidenci z-ů pořizují informační kanceláře. V tomto

směru má důležitý úkol zejména mezinárodní Červený kříž.

Za druhé světové války nedbaly těchto předpisů ze států Osy zejména Německo a Japonsko. Zločiny páchané Němci na v-ch z-ích za druhé světové války byly předmětem žaloby, řízení a rozsudku Mezinárodního vojenského tribunálu zřízeného dohodou čtyř velmocí podepsanou v Londýně dne 8. srpna 1945. K dohodě přistoupilo postupně 19 dalších států.

Charta Mezinárodního vojenského tribunálu připojená k londýnské dohodě jako její součást, uvádí v čl. 6 písměno b) mezi zločiny, jež byly přikázány pravomocí tohoto mezinárodního soudu, vraždění v-ch z-ů nebo zlé zacházení s nimi, při čemž je výslovně vedeno, že výpočet tohoto odstavce není vyčerpávající.

Německé zločiny na v-ch z-ích za druhé světové války napáchané byly německým vrchním velením a německou vládou organizovány. Pramenily z německého pojetí „totální války“, pro kterou neplatí žádná pravidla, žádné zákony a žádné ohledy lidskosti. Francouzský hlavní žalobce v Norimberku citoval 17. ledna 1946 z „Deutsche Volkskraft“ z 13. června 1935: „Totální válka skončí totálním vítězstvím. „Totální“ znamená úplně zničení poraženého národa a jeho úplně a konečné zmizení z historické scény.“ V duchu této „koncepce“ Hitler vyložil Rauschningovi svůj názor na mezinárodní právo: „Já se nezastavím před ničím. Žádné t. zv. mezinárodní právo, žádná dohoda mi nezabrání v tom, abych užil jakékoliv výhody, která se mi naskytne.“

„Moje chování za války nebude rozdílné. Nejkrutější způsob vedení války je nejmírnější. Rozšířím teror překvapivým použitím všech svých prostředků. Hlavní věcí je náhlý úder pronikavého strachu ze smrti.“ A podle toho Němci jednali také s v-i z-i.

V písemné žalobě, kterou žalobci čtyř velmocí předložili dne 18. října 1945 Mezinárodnímu vojenskému tribunálu, se na str. 17. praví: „Obžalovaní vraždili v-é z-e a zle s nimi nakládali tím, že jim odpiřali potřebnou potravu, ubytování, ošacení a lékařskou pomoc a ošetření, tím že je nutili pracovat za nelidských podmínek, tím, že je mučili a podrobovali nelidskému zacházení a že je zabíjeli. Německá vláda a německé vrchní velení uvěznily v-é z-e v různých táborech koncentračních, kde byli zabíjeni a podrobeni nelidskému zacházení různými methodami popsány v para-

grafu VIII A. Příslušníci branných sil zemí, které byly ve válce s Německem, byli často vražděni když se vzdávali. Tyto vraždy a toto zlé nakládání byly v rozporu s mezinárodními konvencemi, zejména s články 4, 5, 6 a 7 Haagských pravidel z r. 1907 a s články 2, 3, 4 a 6 konvence o v-ch z-ch (Ženeva 1929), zákony a obyčeji válečnými, obecnými principy trestního práva, jak plynou z trestních zákonů všech civilisovaných národů, vnitrostátními trestními zákony zemí, kde takové zločiny byly spáchány a s článkem 6 b) Charty.“

Během procesu předložili žalobci čtyř velmocí soudu německé dokumenty o zločinech napáchaných Němci na z-ích.

Vybírám hlavní z nich.

1. Používání z-ů k válečným účelům. Dekretem Hitlerovým ze dne 21. března 1942, jímž byl obžalovaný Sauckel jmenován generálním zmocněncem pro nasazení pracovní síly, bylo nařízeno používání také zajatců ve válečné výrobě, zejména ve výrobě zbraní. V-ých z-ů bylo používáno k výrobě a dopravě střeliva. Žalobci prokázali, že z 5 milionů v-ých z-ů v Německu byly ve válečném průmyslu německém zaměstnány nejméně 2 miliony.

Němci však užívali v-ých z-ů také přímo k válečným operacím. Žalobci předložili dokument ze dne 19. února 1943 usvědčující bývalého leteckého maršála Milcha, že nařídil používání 30.000 sovětských v-ch z-ů jako střelců v protiletecké obraně a že nařídil, aby dalších 50.000 sovětských v-ch z-ů bylo zařazeno k protileteckému dělostřelectvu.

2. Lynčování spojeneckých letců. Americký prokurátor předložil soudu dne 17. prosince 1945 rozkaz Himmlerův ze dne 10. srpna 1943, v němž se praví: „Není úkolem policie zasahovat do srážek mezi Němci a anglickými a americkými teroristickými letci („Terrorflieger“), kteří vyskočili padákem.“ Týmž prokurátor předložil téhož dne Goebbelsův článek ve „Völkischer Beobachter“ ze dne 29. května 1944, ve kterém se civilní obyvatelstvo přímo vybízí k vraždění spojeneckých letců sestřelených nad Německem. Dalším dokladem toho německého zločinu byl cirkulář Bormannův ze dne 30. května 1944. Oficiálně se lynčování spojeneckých letců stalo německou vládní politikou na konferenci ve vůdcově hlavním stanu dne 6. června 1944, o níž zápis předložil soudu prokurátor britský. Praví se v něm mimo jiné: „Zákon lynče budiž pravidlem.“ Za toto rozhod-

nutí byli odpovědni Goering, Ribbentrop a Keitel.

3. Popravování členů tak zv. „Commandos“. Byly to jednotky určené k útokům na vojenská zařízení v týlu nepřítele. Byly dopravovány na místa svých akcí většinou letadly. Rozkazem ze dne 18. října 1942 nařídil Hitler: „Od nynějška nepřátelé vyslaní na tak zv. misse „Commando“ v Evropě nebo v Africe, zajatí německými vojáky, i když jsou podle zevnějšku vojáky v uniformě nebo jednotky demoliční, ať ozbrojené nebo neozbrojené, ať v boji nebo na útěku, musí být pobiti do posledního muže.“ A dodal, že tento rozkaz nesmí za žádnou cenu padnout do rukou nepřítele. Rozkaz byl Němci prováděn bezohledně. O tom snesli žalobci mnoho dokladů. Rozkazem Keitelovým ze dne 30. července 1944 byl Hitlerův rozkaz ze dne 18. října 1942 rozšířen také na členy spojeneckých (anglo-amerických a sovětských) vojenských missí zajatých v boji proti partyzánům. Podle tohoto Keitelova rozkazu bylo, jak americký žalobce uvedl dne 7. ledna 1946, zastřeleno asi 15 členů spojenecké misse, která byla v lednu 1945 zajata Němci na Slovensku.

4. Akce „K“. (Kugel). V březnu 1944 vydalo OKH (vrchní velitelství pozemního vojska) rozkaz, aby spojenečtí důstojníci a poddůstojníci, kteří po útěku ze zajateckého tábora byli chyceni, nebyli vraceni do zajateckého tábora, nýbrž — s výjimkou britských a amerických v-ch z-ů — předáváni policii a SD. Po předání museli být odesláni do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde byli popravováni kulkou do týla. (Proto název: Akce „K“.)

5. Zločiny na sovětských v-ch z-ích. Sovětští žalobci předložili soudu doklady o zvláště krutých zločinech Němců na v-ch z-ích sovětských. Prokázali a soud to v rozsudku také výslovně zjišťuje (str. 46), že tyto zločiny byly výsledkem systematického vražedného plánu. Byl to plán, který byl součástí všeobecného plánu vyvraždit slovanské národy. Plukovník Pokrovský citoval soudu dne 13. února 1946 notu V. Molotova, ve které se mimo jiné praví: „Německé úřady a německá vláda zřídily v táborech pro sovětské v-é z-e krutý režim, jehož cílem bylo vyhubení sovětských v-ých z-ů.“ Žalobci předložili tribunálu dokumenty, v nichž němečtí generálové odůvodňovali „ideologicky“ rozkazy vraždit sovětské v-é z-e. Obecnou směrnicí německým vojskům na východě byl rozkaz pol-

riho maršála Reichenau z 10. října 1941. Narizoval nemilosrdné řádění německé soldatesky na území Sovětského svazu bez ohledu na zákony a zvyky válečné a bez ohledu na jakékoliv zásady lidskosti. Plány zločinů na sovětských v-ých z-ích byly však německým vrchním velitelstvím připraveny již před útokem na Sovětský svaz. Soud zjišťuje v rozsudku (str. 46), že již více než měsíc před útokem Německa na Sovětský svaz OKW (vrchní velitelství německé branné moci) pracovalo na speciálních plánech pro zacházení se sovětskými politickými činiteli, kteří sloužili v Sovětské armádě, padnou-li do zajetí. Jeden návrh byl, aby političtí komisaři armády nebyli uznáni za v-é z-e a likvidováni nejspíše v přechodném táboru pro v-é z-e. Keitel potvrdil, že instrukce, uskutečňující tento návrh, byly německé armádě vydány.

Dne 17. července 1941 vydalo Gestapo rozkaz, aby všichni sovětští v-í z-i, kteří jsou nebo by mohli být nebezpeční nacionálnímu socialismu, byli zabiti. Dne 8. září 1941 vydal generál Reinecke, náčelník zajateckého odboru při OKW rozkaz, v němž se praví: „Bolševický voják proto ztratil jakékoliv právo, aby se s ním zacházelo jako s čestným protivníkem podle ženevské konvence.“

Sovětští v-í z-i byli „značkováni“. Zvláštní znamení jim byla vpalována na tělo podle rozkazu OKW z 20. července 1942. Sovětských v-ých z-ů bylo užíváno také k bakteriologickým pokusům, jak zjišťuje rozsudek na str. 48. Zločiny na sovětských v-ých z-ích byly tak pobuřující, že náčelník německé výzvědné služby admirál Canaris protestoval s poukazem na mezinárodní právo. Keitel poznamenal na Canarisovo memorandum: „Tyto námitky pramení z vojenského pojmání rytířského vedení války. Toto je však ničení ideologie. Proto schvalují a kryjí opatření.“ Jakých rozměrů tyto zločiny dosáhly, toho je důkazem v rozsudku na str. 47 citovaný dopis Rosenberga Keitlovi. Praví se v něm: „Osud sovětských v-ých z-ů v Německu je . . . tragedií největšího rozsahu.“

Podobně si počínali Němci k v-ým z-ům jiných slovanských národů.

Závěrem možno říci toto: totální válku vedenou moderními technickými prostředky nelze spoutat právními předpisy, tak jako nelze povodeň zastavit výstražnými tabulkami.

Použití atomové bomby ukazuje maršnost všech snah o zlidštění války.

Slovník veřejného práva českosl.

Když pak k tomu ještě tyto zkázonosné zbraně se dostanou do rukou zločinných, pak svět nemůže nic jiného čekat než apokalyptickou pandestrukci, při níž osud civilního obyvatelstva je právě tak málo důležitý jako osud v-ých z-ů. Naopak: právě ničením životů lidí bezbranných šíří se hrůza potřebná k zlomení odporu.

Válku nelze zlidštit, nutno ji vyloučit. To je jediná záchrana lidské civilizace. Válka je nejvyšší zlo a nejtěžší mezinárodní zločin.

Tak ji označil Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku ve svém rozsudku. Úkolem norimberského soudu nebylo jen potrestat obžalované za zločin útočné války, za zločiny válečné (mezi nimi zločiny na v-ých z-ích) a za zločiny proti lidskosti, nýbrž také ukázat lidstvu příčiny těchto zločinů, jejich rozsah a způsob, aby lidstvo nepřipustilo jejich opakování.

Literatura.

Učebnice mezinárodního práva, Hobza: „Přehled mezinárodního práva válečného“, Praha, 1946, Jackson: „The Nuremberg Case“, New York 1947, Poljanskij: „Meždunarodnoje pravosudije i postupniki vojny“, Moskva 1945, Trajnin: „Ugolovnaja otvetstvennost gitlerovcev“, Moskva, 1944, Schwarzenberger: „International Law and Totalitarian Lawlessness“, Londýn, 1943, Ečer: „Právo v boji s nacismem“, Brno, 1946, Ečer: „Norimberský soud“, Praha, 1946, Dokumenty Mezinárodního vojenského tribunálu vydané v roce 1946, 1947 a 1948 v Londýně v Státním nakladatelství (His Majesty's Stationery Office) a to: „Judgement of the International Military Tribunal for the Trial of German Major War Criminals“, „Opening Speeches of the Chief Prosecutors“, „Speeches of the Prosecutors for the United States of America, the French Republic, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the Union of Soviet Socialist Republics at the Close of the Case against Individual Defendants“, „Speeches of the Prosecutors (následuje výčet států jako v předešlém) at the Close of the Case against the Indicted Organisations“, a konečně protokol celého přelíčení: „The Trial of German Major War Criminals, Proceedings of the International Military Tribunal, sitting at Nuremberg, Germany“.

Bohuslav Ečer.

Zájmy veřejné.

Hlavní problematikou veřejných zájmů jsem se obíral v hesle Vyvlastnění (ad II). Zde zbývá obírat se otázkou mimo rámec vyvlastnění, a to v hlavních rysech.

Zákon může upravit činnost správních úřadů určením přesných skutkových